

INGLIZ TILIDA PARALLEL QURILMA VA XIAZM SINTAKTIK STILISTIK VOSITA SIFATIDA

Shukurova Zilola Fazlidinovna

assistent

Muhammad al-Xorazmiy nomidagi Toshkent axborot texnologiyalari universiteti

E-mail: zilolashukurova618@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu maqolada stilistik vositalarning, ya'ni parallel qurilma va xiazmning ingliz adabiyotida ifodalanishi va uning badiiy adabiyot, nasr tahlili haqida soʻz boradi. Stilistik vositalaning stilistik boʻyoqdorligi, oʻziga xos qoʻllanilishi, nutqning intonatsiya naqshlari bilan birga taʼsirchanlikni kuchaytirishiga bagʻishlanadi.

Kalit soʻz: Stilistik vosita, xiazm, parallel qurilma, stilistika, boʻyoqdorlik, ekspressiv, soʻzlashuv nutq, nasr tahlili, tilshunoslik, sintaktik qurilma.

Parallel qurilmaning ikkita asosiy funktsiyasi mavjud: semantik va strukturaviy. Bir tomondan, parallel joylashuv tarkibiy qismlarning teng semantik ahamiyatini koʻrsatadi, ikkinchi tomondan, bu tarkibiy qismlarga ritmik dizayn beradi, bu esa muvozanatli konstruktsiyalarda oʻzini eng kuchli his qiladi. Parallel konstruktsiya koʻpincha sanash, antiteza va kulminatsiyada qoʻllaniladi, bu esa ushbu stilistik vositalar tomonidan erishilgan umumiy taʼsirni mustahkamlaydi. Parallel qurilma bir oz boshqacha funktsiyalarga ega boʻlgan turli xil yozuv uslublarida qoʻllaniladi. U faktik uslublarda qoʻllanganda, asosan, ilmiy nasrda boʻlgani kabi, fikrlarni tartibga solishning mantiqiy tamoyili ustunlik qiladigan qismlarning semantik tengligi gʻoyasini oʻzida mujassam etadi. Belles-lettres uslubida parallel qurilish hissiy funktsiyani bajaradi. Shuning uchun u asosan boshqa stilistik vositalarni, xususan, antiteza va avjini yaratishda texnik vosita sifatida ishlatiladi.

She'riy tuzilmalarda parallel qurilma juda tez-tez qo'llanilishi tabiiy. O'xshash birliklarning almashinishi misraning asosiy tamoyili bo'lib, uzunroq birliklarda, ya'ni baytda o'xshashlik kutiladi.

Parallel qurilma - bu gapda emas, balki ilgari ko'rib chiqilgan she'riy tuzilmalarda ham uchratish mumkin bo'lgan qurilmadir. Parallel qurilishda zaruriy shart ikki yoki undan ortiq jumlada yoki jumlaning qismlarida bir xil yoki o'xshash sintaktik tuzilishdir, masalan: "There were, ..., real silver spoons to stir the tea with, and real china cups to drink it out of, and plates of the same to hold the cakes and toast in." (Dickens).

Parallel qurilmalar ko'pincha so'zlarni takrorlash leksik takrorlash va bog'lovchi va yuklamalar (polisindeton) bilan mustahkamlanadi. Biroq, sof parallel qurilish boshqa takrorlash turiga bog'liq emas, balki gapning sintaktik dizaynining takrorlanishiga bog'liq.

Parallel qurilmalar qisman yoki to'liq bo'lishi mumkin. Qisman parallel tartibga solish - bu ketma-ket jumlar yoki bo'laklarning ba'zi qismlarining quyidagi kabi takrorlanishidir: "It is the mob that labour in your fields and serve in your houses — that man your navy and recruit your army,— that have enabled you to defy all the world, and can also defy you when neglect and calamity have driven them to despair." (Byron). Bu yerdagi atributiv qo'shma gaplarning hammasi o'sha tobe bog'lovchidan boshlanadi, undan keyin bir xil zamon shaklidagi fe'l keladi, oxirgisidan tashqari (have enable). Biroq, fe'llardan keyin o'rin qo'shimchalari (dalalaringiz, uylaringizda) yoki to'g'ridan-to'g'ri ob'ektlar (sizning dengiz flotingiz, armiyangiz) keladi. Uchinchi atributiv gap birinchi ikkitasining qolipiga asoslanmagan, garchi u umuman parallel tuzilmani saqlagan bo'lsa ham (o'sha-fe'l predikat+ ob'ekti), to'rtinchisi esa butunlay uzilib qolgan. (P. B. Shelley)

Yana bir stilistik vosita bu xiazm bo'lib, teskari parallel qurilma sifatida ingliz tilida juda samarali qo'llaniladi. Xiazm sintaktik qolipning takrorlanishiga asoslangan stilistik vositalar guruhiga kiradi, lekin u so'zlar va iboralarning o'zaro tartibiga ega. Ikkita ketma-ket jumla yoki jumla qismlarining tuzilishini teskari parallel

konstruktsiya sifatida tavsiflash mumkin, jumladan birining soʻz tartibi boshqasiga nisbatan teskari:

"As high as we have mounted in delight

In our dejection do we sink as low." (Wordsworth)

"Down dropped the breeze,

The sails dropped down." (Coleridge)

Xiazm baʼzan faol ovozdan passivga yoki aksincha keskin oʻzgarish orqali erishiladi, masalan: "The register of his burial was signed by the clergyman, the clerk, the undertaker and the chief mourner. Scrooge signed it. (Dickens). "Uning dafn etilganligi toʻgʻrisidagi daftarga ruhoniy, kotib, masʼul va bosh motam tutuvchi imzo qoʻygan. Skruj imzolagan. (Dikkens)

Bu qurilma tuzilishi jihatidan qarama-qarshi boʻlgan gapning ikkinchi qismiga urgʻu berishga yordam berishi bilan samarali; Scrooge imzo chekdi. Bu strukturaning keskin oʻzgarishi bilan bogʻliq boʻlib, u oʻzining kutilmaganligi bilan lingvistik jihatdan uning oldida biroz pauza qilishni talab qiladi. Yuqoridagi misollardan koʻrinib turibdiki, xiazm faqat ikkita ketma-ket gap yoki jumlaning muvofiqlashtiruvchi qismlari mavjud boʻlganda paydo boʻlishi mumkin. Shunday qilib, taqsimot, bu erda yaqin ketma-ketlik, qurilmaning tugʻilishini oldindan belgilab beruvchi omildir. Xiazmning strukturaviy dizaynining turli xil variantlari mavjud. Berilgan birinchi misol xiazmning murakkab jumlada paydo boʻlishini koʻrsatadi, bunda ikkinchi qism qarama-qarshi tartibga ega. Ikkinchi misolda sabab va natija munosabatini semantik jihatdan ifodalovchi jumlada xiazm koʻrsatilgan. Strukturaviy jihatdan, bu ikki qism mustaqil jumlar sifatida taqdim etiladi va bu boʻysunish gʻoyasini qoʻllab-quvvatlaydigan xiazmatik tuzilmadir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI: (REFERENCES)

1. Galperin I.R. “Stylistics” Higher School. Moscow, 1977.
2. Kukhareenko Y.A. ”A book of practice in stylistics”. Высшая школа. Москва 1986.
3. Screbnev. The fundamentals of English stylistics. Moscow, 2000.
4. Znamenskaya T.A. Stylistics of the English Language.

